

УДК 81' 367.634

Галина Весельська

(Житомир)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЄДНУВАЛЬНИХ СПОЛУЧНИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

У статті окреслено коло приєднувальних сполучників у сучасній українській мові, проаналізовано їхнє функціонування в публіцистичних, наукових та художніх текстах, визначено їхні вторинні семантико-синтаксичні сфери.

Ключові слова: приєднувальні сполучники, семантико-синтаксична функція, транспозиційна семантико-синтаксична сфера, складносурядні речення, приєднувальні конструкції, функціональні стилі української мови.

In the article the circle of conjunctive conjunctions in the Ukrainian literary language is described, their functioning in publicistic and belles-lettres styles is analysed, their secondary semantico-syntactical spheres are determined.

Key words: conjunctive conjunctions, semantico-syntactical function, transiting semantico-syntactical sphere, compound sentences, conjunctive constructions, functional styles of Ukrainian language.

У сучасній українській літературній мові, крім трьох традиційних семантичних груп сурядних сполучників, які виражають три типи семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами в складносурядному реченні, – єднальні, протиставні та розділові [13, с. 516-518], у нових наукових студіях виокремлюють ще три групи сурядних сполучників – зіставні, градаційні та приєднувальні [2, с. 125].

Новою в якісному та кількісному вимірах сьогодні є група сполучників, що виражають приєднувальні семантико-синтаксичні відношення в складному реченні. Дехто з мовознавців не надавав їм окремого статусу, а об'єднував з

іншою групою сурядних сполучників. Зокрема, Б.М. Кулик сполучники **та й, ще й, також, а також, причому, притому, при цьому** виокремив у різновид єднальних [12, с. 189]. На його думку, у ролі приєднувальних можуть уживатися також сполучники **а, і, та** [12, с. 190]. Інші лінгвісти, навпаки, розглядають приєднувальні сполучники як окрему групу сполучників, значення яких несумісні з сурядністю та підрядністю [7, с. 69].

Приєднувальні конструкції були об'єктом дослідження багатьох мовознавців. З'ясуванню особливостей функціонування приєднувальних конструкцій приділено увагу в працях В.В. Жайворонка [6, 7], М.У. Каранської [9], Г.А. Коцюбовської [10], Н.К. Шульжук [41] та ін. Незважаючи на низку наукових праць про приєднувальні конструкції із сполучниками сурядності, вони належно не вивчені в українському мовознавстві, немає однозначного трактування навіть приєднування. Досить часто це призводить до сплутування, нерозрізнення двох мовознавчих понять – парцеляції та приєднування.

АА. Виноградов свого часу стверджував, що відмінність між парцельованими та приєднувальними конструкціями полягає в наявності в останніх особливих показників, а саме приєднувальних сполучників [1, с. 100]. Якщо парцеляція є явищем переважно писемного мовлення і засобом виокремлення парцелята виступає крапка, будучи своєрідною межею між поєднуваними компонентами, які становлять лінійний ланцюг повідомлення, то приєднування – це явище переважно усного мовлення, оскільки приєднувальна частина додається до попередньої, хоч перша є логічно завершеною й не потребує доповнення.

У сучасній мовознавчій науці відомі різні підходи до визначення кількості та якісного складу приєднувальних сполучників. Дехто з лінгвістів виокремлює чотири групи приєднувальних сполучників: 1) сполучники, що виступають лише (чи переважно) у функції приєднування; 2) сполучники, омонімічні сполучникам і сполучним словам сурядності чи підрядності; 3) приєднувальні сполучники, омонімічні модальним словам і часткам; 4) приєднувальні сполучники, омонімічні прислівникам [7, с. 70; 14, с. 22-23].

Інші дослідники до власне-приєднувальних сполучників зараховують **а також, та й, та і, причому** [4, с. 13], другі доповнюють цей ряд сполучниками **а ще, а ще й, та ще, та ще й** [10, с. 53-66; 8, с. 199; 14, с. 23], треті виокремлюють їх у групі градаційно-приєднувальних [15, с.367], а четверті до власне-приєднувальних відносять ще й пояснювально-ототожнювальні сполучники **тобто, себто, чи то пак** [10, с. 66-67], але теоретично цього не обґрунтовують. Цілком очевидно, що досі немає єдиної думки про склад групи приєднувальних сполучників у сучасній українській літературній мові. Дослідники пояснюють таку невизначеність тим, що приєднувальну функцію виконують не лише власне-приєднувальні сполучники, а й інші сполучники сурядності та підрядності [7, с. 68]. Тому вживання сполучників у приєднувальній функції у сучасній українській мові потребує комплексного різноаспектного аналізу, що й зумовлює актуальність дослідження.

Мета цієї наукової студії – установити особливості функціонування приєднувальних сполучників у художніх текстах та періодичних виданнях сучасної української мови. *Наукова новизна* полягає в тому, що це перша спроба чітко класифікувати приєднувальні сполучники та визначити межі їхньої транспозиції в інші семантико-синтаксичні сфери.

Приєднувальні сполучники є засобами пов'язування приєднувального речення, що додає нову інформацію й уносить у повідомлення новий відтінок або значення, до основного. М.У. Каранська логічно доводить, що «... сполучники сурядності ...стають ...допоміжними засобами вираження приєднувального зв'язку після розриву конструкції речення паузою та приєднувальним інтонуванням» [9, с. 12]. В.О. Дмитренко зауважує також, що сполучник у приєднувальній конструкції набуває таких функцій, як значення додаткової інформації, уточнення, протиставлення, гіпотези та висновку, що значно перевищують його вихідне загальномовне призначення [5, с. 24].

Визначальною особливістю функціонування приєднувальних сполучників є та, що вони неоднорідні за своїм складом. Ми поділяємо їх на власне-

приєднувальні, градаційно-приєднувальні та сполучники інших семантичних груп, транспоновані в приєднувальні.

У підгрупі власне-приєднувальних сполучників виокремлюємо 4 одиниці, що є спеціалізованими виразниками приєднувальних семантико-синтаксичних відношень у складносурядному реченні: **а також, та й, та і, причому**. До градаційно-приєднувальних сполучників зараховуємо 8: **а ще, а іще, а ще й, та ще, та ще й, ще й, і ще, а до того ж**, які є насамперед спеціалізованими виразниками градаційних семантико-синтаксичних відношень, проте можуть бути транспонованими у сферу приєднувальних. Кількісний склад цих сполучників у сучасній українській літературній мові поповнюється, що засвідчують художні тексти, публіцистичні видання та наукові розвідки.

Серед власне-приєднувальних сполучників найуживанішими у функціонуванні є **та й, та і**. І.М. Кручиніна констатує, що семантику приєднування досить часто супроводжує натяк на вичерпаність повідомлення за якимось одним критерієм [11, с.127]. Приєднувальний сполучник **та й** слугує засобом приєднання другої предикативної частини до попередньої або ж наступного члена речення до попереднього, унаслідок чого увиразнюється важливість, необхідність другої частини для поширення основної думки, напр.: *На жаль, в уряді не дуже багато людей, здатних впоратися з подібними завданнями. **Та й** опозиція не тішить свіжими ідеями* (День, 21 січня 2009 р.); *Марія. Може, й так, а може, й ні. Він не знав. **Та й** ніхто не міг знати* (М. Матіос); *Нічого, яось відштовхнувся від постаменту, **та й** підемо* (Л. Костенко); *Але хіба козиняче [молоко] можна зрівняти з тим, що солодко пахло молодого травою. **Та й** попадало йому дома півчарочки й не щодень* (В. Захарченко); *Наймати когось не було грошей, **та й** маму було шкода* (Життя, травень 2009 р.); *...ти в такому стані, що побачити вже нічого не можеш. **Та й** не хочеш* (С. Жадан); *... на кухні черга до печі, **та і** грошей катма...* (О. Луцишина); *... наближався ранок: влітку ж бо ніч коротка, а летіти було далеко, **та й** брила була нелегка* (Журавлик, вересень 2008 р.); *... так ми не мислили у свої молоді роки, **та й** зараз нелегко звикаємо до*

несподіваних поворотів думки (В. Страдниченко); *Нині вже видано чимало книг про походження українців. Та й досі суперечки не вщухають...* (Г. Лозко). Приєднувальна конструкція тут містить авторську оцінку явищ дійсності й підсилює стилістичне значення додаткової інформації.

Дедалі активніше спостерігаємо вживання сполучника **та й** у художніх текстах, де він виступає засобом приєднання риторичного запитання, що узагальнює повідомлене, напр.: *Любина нічого не відповідала матері, та й що їй до того, що порозбігалися гості...* (О. Лупій); *Вчора я не встигла обстежити всіх дверей. Та й що з того, коли вони в усіх на очах* (Г. Пагутяк). І. Завальнюк указує на посилення інтриги, емоційності в питальному інтонуванні, і вважає, що питальний компонент є «відповіддю-припущенням», а приєднувальний сполучник «...виконує підсилювальну функцію частки» [10, с. 200].

Г. Коцюбовська констатує наявність у складі приєднувальної одиниці вказівних займенників **той, та, те, ті**, за допомогою яких можна чітко з'ясувати, якого предмета, явища чи особи основної частини конструкції стосується приєднувальне зауваження [10, с. 56], напр.: *У нас тільки коза була, та й ту ми з'їли зимою з голоду* (В. Захарченко); *... жити з матір'ю зміг лише наймолодший Ігорко, та й той лише тому, що залишився сам...* (Життя, травень 2009 р.).

У сучасних художніх творах фіксуємо вживання сполучника **та й**, що є засобом приєднання другої предикативної частини до попередньої, яка є фразеологізованою конструкцією. До того ж приєднувальна конструкція містить елементи несподіваності чи різкої зміни подій, напр.: *Бо ж ні-ні, та й викине колінце: почне з самого досвітку смолу в чавуні варити* (М. Матіос); *Трохи посиділи, а тоді шамуль-шамуль, та й у двері – уже ж ми тут лишні* (М. Малюк). Автори вживають такі приєднувальні конструкції для того, щоб увиразнити контрастне забарвлення приєднувальної одиниці.

У мові наукових видань конструкції з приєднувальним сполучником **та й** трапляються зрідка. Найуживанішим тут є власне-приєднувальний сполучник **а**

також, що приєднує останній однорідний член речення до кількох попередніх і вживається для надання нової інформації, напр.: *Чужа мова не може мати характер прямої цитації (пряма мова), а також оформляться як непряма чи невластива-пряма мова (К. Шульжук); Етнограф на основі мовних фактів може простежити розвиток культури народу..., а також історико-культурні зв'язки між народами (М. Кочерган); Гроловицею називають, власне, й саму блискавку. А також – дерево, в яке вона влучила (Г. Бердник).* Іноді для більшого акцентування уваги на чомусь та посилення інформаційного значення приєднувального компонента замість **а також** автори вживають сполучення слів **а ще до того** зі значенням «а також» у ролі виразника приєднувальних семантико-синтаксичних відношень, напр.: *Юлька була мала..., із низько посадженими клубами над карачкуватими ногами, з несподівано великими ...грудьми, а ще до того і з геометрично круглим, плоским, як місяць, обличчям... (В. Шевчук); Ігорко ремонтував автомобілі, робота тяжка, брудна, а ще й до того часто невдячна (Життя, травень 2009 р.).*

У сучасних публіцистичних текстах та художніх творах активним засобом зв'язку приєднувального компонента з попереднім є власне-приєднувальний сполучник **причому**, що вказує на одночасність, паралельність чи різноплановість подій, Він приєднує здебільшого неповне речення з атрибутивною, об'єктною чи адвербіальною семантикою, напр.: *Сьогодні на з'їзді «Нашої України» буде порушене питання про потребу єднання з іншими пропрезидентськими силами. **Причому** – не тільки з єдиним центром (Україна молода, 27 грудня 2009 р.); Він же заговорив зі мною, **причому** дуже кумедно... (К. Хінкулова).* Іноді сполучник **причому** виступає засобом приєднання повного речення, що вказує на додаткове повідомлення та думку, пов'язану зі змістом першого речення, напр.: *Зокрема годилося очищатися водою, **причому** воду слід було брати з криниці, викопаної саме в переддень Купайла (Г. Бердник); ... у своїх дослідженнях порушували проблему взаємодії загальноукраїнської та західноукраїнської стихій..., **причому** всі вони*

сходяться на думці, що у мові творів Івана Франка більше загальноукраїнського, ніж західноукраїнського (Г. Гримашевич).

У сучасній українській літературній мові як виразники приєднувальних відношень досить активно функціонують сполучники, транспоновані сюди з інших семантико-синтаксичних сфер сурядності. Зокрема, сполучники **а ще**, **а іще**, **а ще й**, **та ще**, **та ще й**, **ще й**, **і ще**, **а до того ж** зазнають транспозиції зі сфери градаційних у сферу приєднувальних відношень. Найуживанішим транспозиційним виразником приєднувальних семантико-синтаксичних відношень сполучник **а ще**, функціональний діапазон якого в сучасній українській мові розширюється. Якщо донедавна **а ще** в приєднувальній функції вживали обмеженіше, замінювали його функціонально тотожним **також**, то в сучасних періодичних виданнях та художніх творах він помітно розширив свої функціонально-стильові параметри. Очевидно, це зумовлено намаганням авторів залучити до вжитку сполучникові засоби, специфічні для сполучникової системи української мови.

А ще приєднує переважно повне речення, що вказує на паралельність розгортання подій і явищ у двох поєднаних елементах, напр.: *У Китаї, на відміну від Південної Кореї, головною новорічною стравою є пельмені. **А ще** застілля не обходиться без курки – символу удачі* (Україна молода, 21 січня 2009 р.); *Потім пиляли дрова, складали в сарай. **А ще** Василько вичищав у худоби підстеляв...* (В. Захарченко); *Основною причиною забруднення є ...гаряче сонце... **А ще** сонячному удару сприяють духота, безвітряна погода...* (Життя, липень 2009 р.). Нерідко фіксують уживання цього сполучника в напівприєднувальній функції, де він пов'язує переважно неповне речення (напівприєднувальна конструкція) з попереднім, що сприяє підсиленню додаткового повідомлення, яке містить цікаву інформацію, що відразу привертає увагу читача, напр.: *І, можливо, відгомін і таїна тих прадавніх жіночих обрядів збереглися саме в цих знаках старовинної мудрості – приказках і загадках. **А ще** – в казках* (Г. Бердник); *За мінливістю погоди на*

Русі він отримав багато назв: капризник, обманик, лукавець, снігогін. А ще – квітець-парильник... (Журавлик, квітець 2009 р.).

Замість сполучника **а ще** використовують і функціонально тотожні **а іще**, **і ще** в усіх позиціях, властивих першому. Тут приєднувальний компонент семантично не пов'язаний із попереднім, що свідчить про послідовність викладу думок автора й намагання надати нову інформацію, яка більшою чи меншою мірою стосується подальшого розгортання подій, напр.: *Ну, а потім, – я люблю вас змалку. А іще – спасибі вам за все (Л. Костенко); Сірі житлові квартали, вулиці, площі й покинуті вежі. І ще промислові райони, куди без перепустки не пройдеш (Марина і Сергій Дяченки); ... він [Потворко] був у всьому чистому, що й зовсім на нього не було схоже, – це три. І ще чотири і п'ять (В. Терен); Панночка. І з мамою була, і ще мене приводила тітонька Поля (В. Терен). І. Завальнюк констатує, що приєднувальна конструкція, скріпами в якій є сполучники **а ще**, **а іще**, **і ще**, «... містить нову, цікаву чи несподівану інформацію, інтонаційне виокремлення якої несподівано привертає увагу читача» [8, с. 200].*

Широкого вжитку в сучасній українській літературній мові набули градаційно-приєднувальні сурядні сполучники **та ще**, **та ще й**, **ще й** у ролі виразників приєднувальних семантико-синтаксичних відношень у складносурядному реченні, напр.: *Треба постійно вживати і м'ясо, і сир, і молоко. Та ще багато чого (Україна молода, 7 червня 2008 р.); ... мій товариш Борис Пушкар та ще хтось були кинули восьмий клас... (В. Захарченко); Українські народні казки ілюструють персонажами в косоворотках, сарафанах і лаптях, та ще й грають вони на балалайках (Україна молода, 30 грудня 2008 р.).* Спостерігаємо активніше функціонування цих сполучників у ролі засобів приєднання неповного речення з додатковою семантикою до основного, завдяки чому автор підсилює стилістичне значення додаткового елемента, напр.: *У селі з досвітку плентаються такі таздиньки, які тільки й чекають, щоб наоपरек перейти людині дорогу, коли в людини гризота. Та ще з порожніми відрами (М. Матіос); ... тут, у цьому суспільстві, бути віруючим*

– то не жарт. **Та ще й** католиком (Україна молода, 21 січня 2009 р.); Гриць. – Василь же он ходив на міст. **Ще й** уночі (В. Захарченко).

Помітна тенденція до надання переваги сполучникові **та ще й** і обмеженішого функціонування **та ще**. Очевидно, це зумовлено тим, що останній надає приєднувальному компонентові більшої виразності, експресивності та важливості. **Та ще** вживають найчастіше для приєднання останнього однорідного члена речення до попередніх чи другої предикативної частини до попередньої у складносурядному реченні для підсилення семантичного значення приєднувальної конструкції й доповнення, конкретизації попередньої думки, унаслідок чого створюється своєрідний ланцюг нанизаних подій, напр.: ... *тільки тремтливий язичок вогника показує, що вони [дід Йосип з Іваном] є, та ще чути перемовляння діда з Іваном* (В. Захарченко).

Як уже зазначалося, діапазон приєднувальних сполучників розширюється за рахунок сурядних сполучників, які, утративши своє основне призначення, переходять зі спеціалізованої семантико-синтаксичної сфери до сфери вторинних, транспозиційних семантико-синтаксичних функцій. Вони виступають засобом приєднання переважно неповного речення, що виражає додаткове семантичне навантаження: атрибутивне, об'єктне та адвербіальне [5, с. 11-14, 80-81]. Так, в українському газетному мовленні та художніх творах помітно розширили сфери свого функціонування єднальні сполучники **і, й, та** в ролі виразників приєднувальних семантико-синтаксичних відношень, напр.: *Обговорення закону, що був ухвалений 15 січня 2009 року, якраз співпало з тижнем молитов про єдність християн. І дуже вдало...* (І. Максименко); *Якщо німець – наш друг, його належало оберігати. І якомога пильніше* (М. Руденко); *Це землянка. І досить затишна* (Марина і Сергій Дяченки); *Міські котельні Дніпропетровська вже вимикають у денні години, а нещодавно вимкнули й гарячу воду. І все через нестачу газу* (Життя, травень 2009р.); *Вони були щасливі. І доволі довго...* (День, 23 січня 2009 р.); *...за місяць не лишилося жодного їжака. І все через машини...* (В. Терен); *Криза в Росії буде. Й дуже*

серйозна (День, 13 січня 2008 р.); *І вона [Теофіла] всім співаючим тілом подалася йому назустріч. Та так відкрито, так згідливо й жагуче...* (М. Матіос).

У текстах художніх творів та періодичних видань широко представлені приєднувальні конструкції із протиставними сполучниками **а, але, проте, зате, однак**, що слугують засобом вираження несподіваного результату та контрастного повідомлення, напр.: *... перша злетіла й страхала свого невірнього прочуханом, відразу пустилася шулікою в колотнечу... Але не на парубка-чоловіка...* (Є. Концевич); *У добру путь, молоді таланти! Але поки що не в північну столицю...* (В. Страдниченко); *Наталі прийшла хай і не наступного дня, а лише під кінець тижня. Затем з пакунком і напарфумлена* (В. Діброва); *Але тепер Марія молилася тихо. Зате ще з більшою вірою* (Життя, 11 червня 2009 р.); *І мене рекомендували взяти в партійну газету «Черкаська правда... Однак ж в обласну газету!* (В. Захарченко). Приєднуючи неповне речення з додатковою семантикою, сполучники увиразнюють, лаконічно і стисло відтворюють авторську думку, сконцентровану передусім на важливій інформації.

Дедалі активніше в сучасних художніх творах та періодичних виданнях уживається протиставний сполучник **а** в ролі виразника приєднувального семантико-синтаксичного відношення, що приєднує другу предикативну частину до попередньої, яка має фразеологізовану структуру [3, с. 14], напр.: *Чого-чого, а вороння над Україною завжди було досить* (Л. Костенко); *Хоч там як, а перетворити 400-сторінкову розповідь «про себе хорошого» ...під силу лише високому професіоналові* (Україна молода, червень 2009 р.); *Кому вже кому, а собі Васирина може признатися, як не раз троїлося їй в очах та шуміло в вухах...* (М. Матіос). Автори намагаються залучити такі приєднувальні конструкції, щоб ще більше увиразнити додаткову інформацію та експреси візувати приєднувальний компонент. Загалом вони зближують мову художніх творів та періодичних видань з розмовним мовленням.

Отже, основними виразниками приєднувальних семантико-синтаксичних відношень у сучасній українській мові є власне-приєднувальні сполучники (**та й, та і, а також, причому**), градаційно-приєднувальні сполучники (**а ще, а іще, а ще й, та ще, та ще й, ще й, і ще, а до того ж**), транспоновані зі сфери градаційних відношень у сферу приєднувальних, та єднальні і протиставні сполучники, що перейшли сюди зі сфери єднального та протиставного відношення.

Помітні нові тенденції у функціонуванні приєднувальних сполучників, спричинені намаганням авторів залучити в ужиток ті засоби синтаксичного зв'язку, які є власне українськими за походженням, і таким чином відшліфувати власну систему приєднувальних сполучників.

Найуживанішим власне-приєднувальним засобом є сполучник **та й** – спеціалізований виразник приєднувальних семантико-синтаксичних відношень.

З-поміж градаційно-приєднувальних сполучників найвищою активністю у вираженні приєднувального семантико-синтаксичного відношення вирізняється транспонований зі сфери градаційних відношень сполучник **а ще**, який у попередній період вживався обмеженіше, а на сучасному етапі розширює сфери свого вживання передусім у художньому та публіцистичному стилях української літературної мови і функціонує в ролі засобу акцентуалізації уваги читача на різних доповненнях до основної думки. Дещо поступаються йому за вживаністю градаційно-приєднувальні сполучники **та ще, та ще й**.

У сферу приєднувального семантико-синтаксичного відношення дедалі ширше проникають єднальні сполучники **і, й, та** і протиставні сполучники **а, але, проте, зате, однак**.

Відзначені зміни в реалізації приєднувальних семантико-синтаксичних відношень дають підстави зробити загальний висновок про розширення сфери використання власне-приєднувальних та градаційно-приєднувальних сполучників та про транспозиційні перспективи єднальних і протиставних сполучників у сучасній українській літературній мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов А.А. К вопросу о дифференциации явлений парцелляции и динамического присоединения / А.А. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1981. – №3. – С. 98 – 110.
2. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Городенська К. Граматичний словник української мови: Сполучники / Катерина Городенська. – К.; Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – 340 с.
4. Городенська К. Сполучникова реалізація семантико-синтаксичних відношень у складносурядних реченнях / Катерина Городенська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С. 8 – 15.
5. Дмитренко В.А. К вопросу о метатекстовом присоединении / В.А. Дмитренко // Взаимоотношения системы языка и речевой деятельности: Вісник ХДУ. – Х., 1992. – № 372. – С. 22 – 26.
6. Жайворонок В.В. Граматична природа складноприєднувальних конструкцій усного літературного мовлення / В.В. Жайворонок // Мовознавство, 1970. – №4. – С. 33 – 38.
7. Жайворонок В.В. Приєднувальні сполучники у структурі складного речення / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – К., 1975. – №5. – С. 67 – 74.
8. Завальнюк І. Структура та стилістичні параметри вживання складноприєднувальних конструкцій у сучасному українському газетному мовленні / Інна Завальнюк // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць Донецького державного університету. – Донецьк, 2008. – Вип. 17. – С. 199 – 206.
9. Каранська М.У. Приєднувальний зв'язок у синтаксичній одиниці спілкування / М.У. Каранська // Наукові записки Житомирського державного

педагогічного інституту імені Івана Франка. Серія: Лінгвістика. – Житомир, 1959. – Т. 11. – С. 3 – 16.

10. Коцюбовська Г.А. Приєднувальні конструкції: функціонально-текстовий аспект: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Коцюбовська Галина Анатоліївна. – Дніпропетровськ, 2002. – 165 с.

11. Кручинина И.Н. Структура и функции сочинительной связи в русском языке / И.Н. Кручинина. – М.: Наука, 1988. – 210 с.

12. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис / Б.М. Кулик. – К.: Рад. школа, 1965. – Ч.2. – 284 с.

13. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 583 с.

14. Шульжук Н. Складноприєднувальні конструкції у структурі діалогічної єдності / Наталія Шульжук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії: зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2004. – Вип. 12. – С. 22 – 23.

15. Спільник Т. Складні речення сучасної української мови із семантикою градації / Тетяна Спільник // Verba Magistri: Мовознавство. Літературознавство. Журналістичознавство. Педагогіка. Методика: зб. наук. праць, присвячений ювілею доктора філологічних наук, професора С.В. Ломакович. – Х., 2008. – С. 361 – 371.